

KERESZTÉNY ÁLLAMTAN

ÍRTA:
EGY FŐISKOLAI TANÁR

BUDAPEST, 1923.
KORDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
VIII., MIKSZÁTH-TÉR 3.

*Legyen e szerény művem Szent Istvánnak, állam-
alkotó első apostoli királyunknak ajánlva és
szentelve azzal a hű vágygal és fohással: Jöjjön
el a te országod.*

1922. Adventjén.

Nihil obstat.

Dr. Julius Tichy.
censor dioce.

Nr. 2555.

Imprimatur

Strigonii dio 18. Aug.: 1922.

Julius Machovich,
vic. Gen.

Mi az állam ?

Az állam a családoknak nagy, akár milliányi sokasága, melyek egy közös felsőbbség alatt azon célból egyesültek egy nagy társasággá, hogy közös erővel biztosan megszerezzék mindazt, ami a tisztességes emberi megélhetéshez szükséges a földön. E meghatározáshoz hozzá kell venni, hogy az állam a maga vezető, kormányzó, parancsoló felsőbbségén kívül más földi felsőbbséget nem ismer maga fölött, tehát más földi hatalmasságtól teljesen független. És itt van a különbség a falu, város, megye, tartomány és az állam között, mert mind ezeknek az állam parancsol, de az államnak nem parancsol más földi hatalmasság.

Azt mondjuk, az állam közvetlenül nem egyedekből, állampolgárokból áll, hanem családokból; amint a falu, a város is családokból áll. Hisz az első, amire szükségünk van, mikor a földre születünk, az a család. A család adja, hogy méltó emberi életet kezdjünk; a család biztosítja a gyermek számára a méltó emberi nevelést; a család szeretete gondoskodik a, legtermészetesebben a gyermek egész jövőjéről, hogy majdan méltó helyet foglaljon el a társadalomban, az államban. Mi mind családból valók vagyunk, így mi mind a család által vagyunk és lettünk a falu, a város, az állam tagjai.

Nem is az egyedekből lett a falu, a város, az állam, hanem a családokból, amennyiben az egyes család magában meg nem állhat, hanem szükségképpen rászorul más családokra és a családok sokaságára, ezért a családok egyesültek és így jött létre a falu is, a város is, az állam is. Amint ezt az államok keletkezésének összes története mutatja. Azért méltán mondjuk, nem. az egyedek,

hanem a családok képezik az állam közvetlen alkotórészeit, aminthogy hasonlattal éljünk, a felépült házat sem képezik közvetlen a homok és por-szemek, hanem a kövek és téglák.

Miért van az állam?

Az állam föltétlen szükséges. Szükségessé teszik az emberi természet veleszületett fogyatékoságai, hiányai, szükségletei, igényei, szükségessé teszik először a testi, anyagi igények, szükségletek. A tisztességes megélhetéshez kell étel, ital, ruházat, lakás, bútorzat, edények, szerszámok stb. Mindezek előállításához nem elég egy család, ehhez a családok sokasága kell. Gondoljunk csak arra, mennyi minden szükséges csak egy tisztességes ebéd elkészítéséhez, hány iparágra van szükség egy ruházat megcsinálásához, egy kész lakóház felállításához! Innét van az, hogy e szükségleteink kielégítésére nem elég a falu, de még a vidéki város sem, tovább kell menni. Így a mindennapi élet összes szükségletei mutatják, mennyire kell a családoknak, faluknak, városoknak minél nagyobb számban való egyesülése, vagyis kell az állam. Ha már akkor kellett állam, mikor a műveltség és emberi haladás és igények a mai sátoros cigányok fokán állott, mennyivel inkább kellett később és kell manap.

Ugyanígy kell érvelnünk lelki, szellemi igényeinket illetőleg. Az államot szükségessé teszik másodsor az emberben lakó legkülönbözőbb szellemi erők, képességek, tehetségek. Az emberben mindenféle erők és tehetségek születnek, amelyek őt a különféle tudományra, művészetre, iparágakra, a más és más termelészakokra irányítják és képesítik. Mindez erők és képességek fejlődni és kifejlődni és tökéletesedni akarnak, mint a földbe vetett magnak, mint a földből előtörő kis csemetének az erői. Mindez természetesen nem egy család keretében történhetik és történhetett, ehhez ismét családok és a családok nagy sokasága kell és kellett. Az emberiség összes szellemi mű-

velődése, haladása, legyen az a tudomány, művészet, iparágak és termelések bármينemű terén, csak úgy fejlődhetett, nőhetett, tökéletesedhetett, hogy a falukba, városokba, államokba egyesült népek egymást nevelték, tanították, művelték, csiszolták; egymástól vették át az ezernyi tapasztalatokat és gazdagították a saját új tapasztalataikkal. Világos, hogy ha az egyes családok szerteszt szétszórva élnének a világon, mint a vadállatok, erdön-mezőn, akkor a művelődés és emberi haladás körülbelül Tubalkain és Jubal korában tartana, kikről a Szentírás első lapjai azt mondják, hogy Tubalkain volt az első kovácsmester és Jubal az első hangszerkészítő és bizonyára első zeneszerző is. Tehát az államba való egyesülést kívánja a test mellett a lélek is.

A harmadik ok, amely miatt a családoknak minél nagyobb sezámban kell egyesülniök, az élet-és vagyonbiztonság. Védelemire szorulunk a vadállatok ellem; az elemekkel való küzdelmünkben; a tűz, víz, hideg, meleg, betegségek ellen és főleg a gonosz emberek ellen, az egyeseknek vagy a sokaknak gonoszságai ellen. Egyes ember, egy család nem tudja magát kellőképpen védeni, minél többen vannak, annál nagyobb a biztonság. Itt sem elég egy falu, egy város; az idő, a tapasztalat, a történelem megtanította a népeket, hogy csak egy erős állam összessége nyújthat kellő biztonságot a test és lélek, a vagyon és élet, a mi összes javaink védelmére, Állam kell, hogy legyen belső és külső rend és biztonság és belső és külső nyugalom és béke.

Íme, most megértjük, miért kell az állam. Szükségessé teszi az egyeseknek és az egyes családoknak testi-lelki elégtelensége, gyöngesége és viszont sokaknak egyesülésében való nagy testi-lelki előny és erő. Az emberi természet úgy, amint van, azt mondja: nem élhetünk igazi emberhez méltó életet, csak rendezett államban.

Innét van az a föltűnő világtörténeti tény, hogy amióta a, Anlag áll és van ember, azóta van család és családi élet és ugyancsak azóta van állani

és állami élet is, ha még olyan kezdetleges és tökéletlen formában. Család és állam mindig volt, még a legműveletlenebb és legvadabb népeknél is, így mondja azt az emberiség története. Ez általános tény mutatja, hogy az értelmes, eszes embert az ő természete utalja szükségképpen a családi és állami életre, mert érzi, látja, tapasztalja, hogy csak a családi és állami egyesülés útján élhet emberhez méltó, tisztességes, nyugodt és a körülményekhez mért boldog életet.

És ebből ismét egy további következtetés nyílik. Hogy miután ez az általános emberi természet az ő összes egymásra utalt hiányaival, tökéletlenségeivel, az ő összes egymás segítségére szoruló igényeivel és szükségleteivel egészen a teremtő Isten kezeiből való, tehát nemcsak az emberi természet követelménye, hogy legyen család és állam, hanem ez egyenesen a teremtő Isten akarata is. Amint Isten maga akarja a családot és családi életet, úgy maga Isten akarja az államot és az állami életet is.

Íme, itt a józan állambölcselet és a keresztény államtan alaptétele: az állam azért létezik, mert így követeli ezt az egész emberi természet ós *ráért* maga a teremtő Isten akarja és rendeli a józan ész szava által.

Az államfő és államhatalom.

Amint a kis családban szükség van közös vezető észre és akaratra, hogy a, család természetes célját elérje: így még inkább kell ez az ezrek és milliók óriási nagy családjában, az államban. Minden egyesület és társaság közös, vezető akarat által vezeteti magát, mennyivel inkább kell ez abban az óriási egyesület- és társaságban, mit úgy hívunk, hogy állam. Ami a családban a családfő, ami az egyesület- vagy társaságban a vezető fő, az az államban az államfő. Hogy az államfő egy személy vagy többen együtt, az nem változtat a dolgon. Amint a családfőre az egész család ügye és java van bízva, és az egyesület és társaság vezetőjére az

egész egyesület és társaság ügye és java: úgy van az államfőre az állam egész közügye és közjava bízva.

Az államfőnek hatalma az államhatalom. Az államban föltétlenül kell legfőbb irányító, vezető, parancsoló és tiltó hatalom. Ez a hatalom, amint későbben ki fogjuk fejteni, természetszerűleg három hatalomkörből áll: a törvényhozó, végrehajtó és birói hatalomból.

Most csak az a kérdés, keli-e az állami listalomnak szükségképpen bensőleg, lelkiismeretben, Isten előtti bűn terhe alatt köteleznie alattvalóit! Azt kell felelnünk, hogy igenis. Mert nem elégséges az államban csak a külső büntetéstől való félelem. Erőszakkal, korbáccsal csak értelmetlen állapotokat lehet fékezni és vezetni; értelmes, gondolkodó emberieket nem; ezek hamar, ki tudják játszani a, törvényeket és ki tudnak térni a büntetések alól. És ha ideig-óráig elég is volna az állam karhatalma, a rendőrség, csendőrség, katonaság, honnét veszi az állam a kötelező, kényszerítő erőt a rendőrség, csendőrség, katonasággal szemben, ha ezeknek majd nem tetszik engedelmeskedni? Csak szuiionyokra nem lehet a törvényeket alapítani. Szuronyokkal szemben más szuronyokat lehet szegezni, és akkor mit csinál az állami Az állami büntetéstől való félelmen kívül kell az államtörvényekbe még más erő, mely mindenkit köt: kicsit, nagyot, előkelőt, szegényt, polgárembert, katonát; és ez az Isten színe előtt való kötelezettségnek ereje.

A modern államok próbálták és próbálják törvényeiket az isteni erőttől mentesíteni, szekularizálni. Nem kell nekik ez a túlságosan szent törvény. Érezzük is, nincs nyugalom, nincs biztonság, sem az egyesek, sem az államok számára. Innét a folytonos forrongások, lázongások, forradalmak végig a világon.

Honnét ered az állam hármás főhatalma?

Az állam törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalma nem az államot alkotó emberek szabad tetszéséből, kényekedvéből való, hanem a szükségességből, mert az állam e hármás hatalom nélkül nem létezhetik. És mert ez a hármás hatalom föltétlen szükséges, azért nem is az emberek, az állampolgárok összességének akaratából és elhatározásából veszi eredetét, hanem az Istenből.

A dolog egész világos, ha meggondoljuk, hogy az állam nem állhat meg a pusztá erőszak hatalmán. A kevesekkel szemben utoljára elég lehet az erőszak. A tolvajok-, rablók-, gonosztevőkkel szemben elég lehet a rendőrség, csendőrség, de az állampolgárok nagy tömegével szemben honnét veszi az állam az erőszak fegyverét? Ezekkel szemben is kell erő, amire az állam támaszkodhassék és ilyen erő nincs más, mint az Úr Isten, az Isten akaratá, az Isten parancsa. Amint szent Pál mondja Kom. XIII. 2., 3. Aki ellene áll a hatalmasságnak (államhatalomnak), Isten rendeletének áll ellen; az ellenszegülők pedig kárhozatot -szereznek maguknak. Igen, az állam főereje, hogy Isten nevében parancsolhat, Isten nevében követelhet engedelmességet minden alatt valójától.

Az államnak természetsszerűleg Istenre kell támaszkodnia, mert különben a saját polgárai részéről sincs biztonságban. Isten nélkül az állam törvényei, rendeletei, parancsai, tilalmai csak a levegőben lógnak, mert nincs ki, nincs mi szentesítse, nincs ki végrehajtsa, ha az izgága nagy többségnek nem kellenek, nem tetszenek. És azért azt kell mondanunk, hogy az állam természetsszerűleg csak úgy állhat meg szilárdan és nyugodtan, ha háromszoros főhatalmát az Istenből meríti. A törvényhozó hatalom tehát szükségképpen lelkiismeretben is, vagyis Isten előtti örök kötelezettség terhe alatt is tud parancsolni, tiltani. A végrehajtóhatalom is az Isten nevében és erejében hozza ítéleteit.

Azért a józan bölcselet és állam tan azt mondja,

tekintve az emberi természetet, Isten szükségképpen akarja az államot, és mivel az állam nem létezhet lelkiismeretben, vagyis Isten előtti kötelező államhatalom nélkül, azért az Isten minden államhatalomnak megadja azt az erőt, hogy a szükséges esetekben lelkiismeretben is tudjon kötelezni, úgy hogy az állam parancsa, tilalma Isten előtti bűn terhe alatt is kötelezzen.

Ebből folyólag azt is mondja a józan államtan, hogy nincs a világon államhatalom, mely a fontos és az államnak szükséges dolgokban nem kötelezne Isten előtti bűn terhe alatt; még akkor is áll ez, ha az államhatalmat még oly gonoszok és pogányok, sőt akár istentagadók kezelnék, akiknek tehát ugyancsak eszük ágában sincs Isten nevében parancsolni és törvényt hozni.

Az állam isteni felségjogokat gyakorol.

Az állam olyan fölségjogokat gyakorol, amelyekkel csak Isten rendelkezik. Az állam az ő törvényhozó és végrehajtó hatalmával a népek száz-ezreinek és millióinak megköti egyéni szabadságát, szabad elhatározását, szabad akaratának kedve szerinti használatát. Már pedig ez az ember leg-sajátosabb birtoka, jószágá, épp úgy és még inkább, mint minden külső jószágunk, birtokunk, pénzünk. Szabad akaratunk elhatározásával mi magunk akarunk rendelkezni, itt nem akarunk túrni beleszólást senkitől, és mégis az állam ugyancsak beleszól ebbe törvényeivel, rendeleteivel, parancsai- és tilalmaival. Ezzel az állam egyenesen isteni jogot és hatalmat gyakorol fölöttünk, mert a mi akaratunkkal csak az Isten rendelkezik, mint a mi föltétlen Urunk, vagy saját magunk, de senki más. Ne mondja senki, hogy az állampolgárok a maguk részéről ezt a jogot legalább hallgatag átadják az államnak. Ez nem áll, hisz az állampolgárok nagyobb fele erre nem is gondol, erről nem is tud, tehát nem ad át semmit és aki erről tud, az akárhányszor kézzel-lábbal kapálódzik az állami-ak arat ellen és csak kénytelen-kelletlen törődik

bele az állam rendelkezéseibe, de *nem* egyezik bele. És az állani nem is sokat kérdezi, hogy beleegyezünk-e, hanem kénye-kedve szerint intézkedik a milliók akaratával.

És most azt kérdezzük, van-e az államnak erre tényleg joga, vagy csak erőszakoskodás, zsarnokság és jogbitorlás ez? A keresztény bölcsélet és, józan államtan erre azt feleli: az államnak a közjó érdekében igenis van joga az állampolgárok akaratát akár Isten előtti bűn terhe alatt is megkötni. Maga Isten adja az államnak ezt a jogot, mert az államnak föltétlen szüksége van erre, miután istenakarát, hogy legyen állam.

Ugyanígy isteni fölségjogokat gyakorol az állam, mikor az alattvalók birtokával rendelkezik: mikor a nagy adóterheket veti ki; mikor az elévülést mondja ki; mikor kisajátít, mikor rekvirál stb. Itt is azt mondjuk, birtokunkkal senki sem rendelkezhetik, csak az Úr Isten és saját magunk. Az állam honnét veszi ezt a jogot! A felelet ugyanaz, mit előbb mondtunk. Isten adja az államnak ezt a jogot a közjó érdekében.

Még nagyobb isteni felségjogot igényel az állam, mikor alattvalóinak életét és vérének is követeli, mikor előírja a köteles katonáskodást, mikor katonáitól életre-halálra szóló engedelmességet követel, hogy ezrek és százezrek és akár milliók, készek legyenek meghalni a közjóért. Az államnak ezt a hatalmát és jogát, hogy ilyen hősiséget követelhessen alattvalóitól, csakis Istentől lehet eredeztetni, mert azt a polgárok közmegegyezése ugyan sohasem adná meg az államnak.

Továbbá az állam egyenesen az élet és halál ura jogát gyakorolja, mikor a gonosztevőket halállal bünteti. Ezt a hatalmat semmiféle emberi megegyezés és tekintély sem adhatja az államnak. Ez egyenesen isteni hatalom, csak Isten az élet és halál ura.

Ugyanezt kell mondanunk, mikor az állam háborút üzen és háborút visel. Mindezt csak isteni joggal lehet magyarázni. Az állam tehát tényleg sok és nagy isteni fölségjogot gyakorol, honnét

veszi ezeket? Nem az emberektől, mert az emberekben ilyen jogok és hatalmiak nincsenek, tehát egyenesen Istentől. Tehát az államhatalom, az államfői hatalom nem az emberektől, hanem közvetlenül Istentől van.

Az államnak és államfőnek isteni nemesség levele.

Amit eddig a józan ész világossága mellett kimutattunk, ugyanazt kiolvashatjuk a Szentírásból is. Íme itt szent Pálnak a rómaiakhoz írt levelének XIII. fej. 1—7. versei:

1. Minden ember engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak, mert nincs hatalmasság, hanem csak Istentől, amelyek pedig vannak, Istentől rendeltettek.

2. Aki tehát ellene áll a, hatalmasságnak, Isten rendelésének áll ellen; az ellenszegülők pedig maguknak szereznek kárhozatot.

3. Mert a fejedelmek nem a jót cselekvőnek, hanem a gonosznak vannak félelmére. Akarsz-e tehát nem félni a, hatalmasságtól? Cselekedjél jót és dicséretet nyersz attól, mert Isten szolgálja ő a te javadra.

4. Ha gonoszt cselekszel, félj; mert nem ok nélkül hordozza a kardot, mivel Isten szolgálja, hogy bosszút álljon büntetéssel azon, ki gonoszt cselekszik.

5). Ennek okáért szükség, hogy engedelmeskedjete nemcsak a büntetés miatt, hanem a lelkiismeretért is.

6. Mert azért adtok adót is, mivel ők Isten szolgálói, kik ugyanezért szolgálnak.

7. Adjátok meg tehát mindennek, amivel tartoztok; akinek adóval, adót; akinek vámmal, vámot; akinek félelemmel, félelmet; akinek tisztelettel, tiszteletet.

Szent Pálnak ez a híres levele valóban igazi isteni nemességelevele, vagy ha úgy tetszik, keresztlevele az államnak, államhatalomnak és államfőnek, a fejedelemnek.

Szent Pál itt az államfőről, a fejedelmekről,

mint kik kardot hordoznak a gonoszok büntetésére és akiknek adót és vámot kell fizetni, tanítja a pogányságból megtért első keresztényeket. Mert ők igenis kétségben lehetnek afelől, hogy vajjon kell-e nekik, keresztényeknek, az istentelen pogány elöljáróknak, fejedelmeknek és császároknak is engedelmeskedniük. Szent Pál feleli, igenis kell, és meg is okolja. Hármat emel ki. Először is, hogy az állami legfőbb hatalom, ami a fejedelmekben van, az magától az Istentől van. Mert nincs hatalmasság, mondja, hanem csak az Istentől. És pedig nemcsak úgy általánosságban és elvontan kell ezt érteni, hanem ez a tényleges most létező államfői hatalom, ez van az Istentől, azért mondja tovább, amelyek pedig vannak, az Istentől rendeltettek. Innét van az, hogy a fejedelemtől ismételtten azt mondja, hogy Isten szolgája, vagyis abban az államfői hatalom gyakorlatában a fejedelem az Isten helyettese, azt a hatalmat az Isten nevében, Isten megbízásából, Isten küldetésében gyakorolja.

A második, mit Szent Pál tanít, az, hogy az államfő, a fejedelem, mikor parancsol lelkiismeretben, vagyis Isten előtti bűn terhe alatt kötelezi alattvalóit. Azért mondja, ki ellene áll a hatalmasságnak, Isten rendelkezésének áll ellen. És folytatja, annak okáért szükség, hogy engedelmeskedjetez nemcsak a büntetésekért, hanem a lelkiismeretért is. Tehát a fejedelem parancsa, akárcsak az Isten parancsa, mert Isten nevében parancsol.

A harmadik, mit Szent Pál tanít, az, hogy az államfő, a fejedelem, az örök kárhozat terhe alatt is kötelezheti alattvalóit, azaz Isten előtti halálos bűn terhe alatt, azért mondja folytatólag, az ellenszegülők pedig maguknak szereznek kárhozatot.

Ugyanezt a nagy igazságot a Bölcsesség Könyve VI. 2—10. a királyokhoz intézett rendkívül komoly és szigorú figyelmeztetés formájában adja:

1. Halljátok azért királyok és értsétek meg; tanuljatok föld határainak bírái!

1. Hajtsátok ide füleiteket ti, kik a sokaság

fölött uralkodtok és kedveteket találjátok a nemzetek seregeiben;

3. mert a hatalom az Úrtól adatott nektek, és az erő a Fölségestől, ki számon kéri tetteiteket és gondolataitokat megvizsgálja.

4. Mert ha az ő országa szolgáló lévén, nem igazán ítéltetek és az igazság törvényét meg nem őrzöttétek, sem Isten akaratja szerint *nem* jártatok;

5. rettenetesen és hamar fog nektek megjelenni, mivelhogy igen kemény ítéletök lesz azoknak, kik uralkodnak.

6. Mert a csekélynek irgalom adatik, a hatalmasok pedig hatalmasan fognak szenvedni kínokat.

7. Mert az Isten senki személyét sem válogatja és nem fél senkinek nagy voltától, mert a kicsinyt és nagyot ő teremtette és egyenlőképpen van neki gondja mindenekre.

8. Az erősebbekre pedig erősebb büntetés vár.

9. Azért óh királyok! hozzátok intézvék e beszédeim, hogy bölcsességet tanuljatok és el ne esetek.

Innét van, hogy az elmúlt korok keresztény fejedelmei csak Isten kegyelméből akartak uralkodni, így gondolkodott és beszélt nagy Szent István királyunk, így Szent László, Kálmán király és utódaik a legújabb korig, amint azt a királyi törvényekben és okmányokban olvashatjuk, a Corpus Juris Hungariciban és a Magyar Törvénytárban: ők Dei Gratia, „Isten kegyelméből” való királyok.

A modern állambölcselek, a magyar állam-bölcselek és politikusok is, nagyon irtóznak a Dei gratia, Isten kegyelméből való állami, fejedelmi hatalomtól, ez nekik túlságosan természetfölötti és vallásos. Pedig hát az Isten kegyelméből való államhatalom csakis annyit jelent, hogy amint az egyes embernek természetadta jogai és a családnak és családfőnek természetadta jogai közvetlen a teremtő Istentől vannak, úgy az államnak természetadta jogai és hatalmai szintén közvetlen a teremtő Isten kezeiből származnak és jutnak az

állam, az államfő birtokába. Ne féltsük az államot Isten e túlságosnak látszó közelségétől, hisz ez a természet követelménye és az állam és államfő dicsősége és ereje.

Jó volna, ha az államhatalom kezelői ismételen elolvasnák ezt a Szent Pál írta fönséges állami nemességlevelet és az isteni Bölcsesség e komoly intését és bár megértenék, hogy ők is csak Dei gratia, Isten kegyelméből..., és azért neki tartoznak számadással.

Téves államjogi elméletek.

Az összes nem kimondottan keresztény állam-bölcsészek és állam jogászok körülbelül mind Hobbes, Locke, Rousseau alapján állanak és azt tanítják, hogy az állam az emberek szabad közmegegyezéséből, illetve valami közszerződésből ered. Amint manap tudományos vagy ipari, vagy kereskedelmi társulatok és egyesületek keletkeznek, úgy keletkeztek az államok is. Amint e társulatok és egyesületek szabályai és törvényei közmegegyezésből és szerződéseikből keletkeznek, úgy az államnak törvényei és szabályai is. Amint e társulatokban és egyesületekben a tagok meghatározzák az előjáróság hatalmát és jogait, úgy van az az államban is. Így mondják ők.

Erre azt feleljük, hogy az államok az emberek valamilyen közmegegyezéséből származnak, ez ellen utoljára nem lehet kifogásunk. Dehát ez még sincs egészen úgy, mint ama tudományos, ipari, kereskedelmi stb. társulatok és egyesületeknél. Mert míg ezekre a társulatokra és egyesületeikre nincs föltétlen szükség, addig az állami életre föltétlen szükségünk van, amint az előbbiekből világos. Az emberi természet követeli az államot, állam nélkül a családok emberhez méltó, fejlődött életet semmiképpen sem élhetnek.

A második tévedés az, hogy miután az emberek saját választásukból szabadon egyesültek az államba, folytatólag ők magnk állapították meg,

hogy az állami főhatóság miféle jogokkal és hatalmakkal fog rendelkezni az alattvalók fölött.

Ez már nem áll. Hogy az állami főhatóságnak miféle jogai s hatalmai vannak, azt nem az államalkotó emberek szabják meg, hanem az., hogy mi az állam célja és ez az államcél miféle jogokat és kötelemeket követel az állami főhatóság számára. Már pedig ez az államcél föltétlen szükségessé teszi, hogy az államnak legyen mindenkit kötelező törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalma, tehát ez a hármas hatalma szükségképpen meg is van, akár tetszik ebbe beleegyezni az alattvalóknak, akár nem, mert különben az állam meg nem állhat.

A harmadik tévedés, az állami főhatóság jogait és hatalmait megadja a közmegegyezés és pedig ha másképp nem, a magánjogok összegéből, olyanformán, hogy mikor az emberek szabadon belépnek az államba és az államot megalkotják, lemondanak eddig élvezett magánjogaikról és ezek összegezve képezik az állami főhatalmat.

Ezt a tévedést könnyű belátni, hisz ilyen közmegegyezés sehol sem létezik. Az államalkotó polgárok nagyobb része ilyen állami közmegegyezésről semmit sem tud; ilyet sohasem hallott, ilyet sohasem gondolt; ilyen közmegegyezést sohasem adott, tehát nem is létezik. De még ha léteznék is a magánjogok összességéből, az előbbieken kifejtett nagy államhatalmi jogok merni születhetnek, mert azok egyenesen isteni fölségjogok. Hisz az államhatalom alattvalóit lelkiismeretben, bűn terhe alatt kötelezheti; az államhatalom mindenkit kötelező ítéleteket hozhat; gonosztevőket halállal büntethet; háborút üzenhet; ilyen hatalma egyes embernek egyáltalában nincsen. Hát hogy jöjjön akkor közmegegyezésből és egyesek magánjogainak összetételéből létre az államhatalom?

Nem, ezeket az elméleteket semmiképpen sem lehet védeni. Önmagukban hordozzák az ellentmondást. Mind egy közös eredeti bűnben születnek, irtóznak az államtanban az Istennek, mint az állam közvetlen jogforrása, az állam ura és főtartója fogalmától. Pedig ha a józan ész belátja

és bizonyítja, hogy Isten alkotta az (emberi természetet azokkal az összes tulajdonokkal, amelyek föltétlen szükségelik az államba való egyesülést, akkor világos, hogy maga Isten akarja az államot és világos az is, hogy ez az Isten megadja az államnak azokat az egészen isteni jogokat és hatalmokat is, melyek nélkül az állam nem létezhetik.

Isten az államhatalom számára a közvetlen jogforrás, Isten nélkül az állam csak az erőszakoskodás és zsarnokság intézménye volna, már akár a többség, akár a kisebbség zsarnoksága, mert igazi közmegegyezésről sohasem lehet szó az államban.

Mi az állam célja és rendeltetése?

Sajátságos, az összes nem keresztény alapon álló állambölcselek azt tartják, hogy az állam valamiképpen önmagáért van, maga magának a célja. Az állam nem az alattvalókért, hanem fordítva, az alattvalók az államért vannak. Mi mind az államnak csak részei, tagjai, szervei, munkásai, katonái, ha úgy tetszik rabszolgái vagyunk. Az egész a cél, — az állam. Az államnak minél nagyobb jóléte, gazdagsága, hatalma, kultúrája, dicsősége, ez a mindnyájunk teendője, ez a mi rólunk, ezért élünk és haljunk. Így beszélnek ők, más és más változatban. Ebből a felfogásból indul ki az állami zsarnokság, amely az évezredekken keresztül a mai napig a pogány és az ú. n. keresztény államokban is annyi mindent megengedett magának alattvalóinak millióval szemben. Így a mindenféle valósi és politikai üldözések és kegyetlenkedések.

Nem, nem ez az államcél. Ez a dolognak fejetetejére való állítása. Nem mi alattvalók vagyunk az államért, hanem fordítva, az állam van miértünk. Nem azért egyesülünk az államba, hogy legyen állam, hanem azért, hogy mi legyünk, mert állam nélkül nem tudunk lenni. Egyesültünk az államba, hogy testünk, lelkünk kiáltó hiányainak és igényeinek eleget tehesünk. Tehát akkor mi az állam célja? Világos. Eleget tenni testünk-

lelkünk emberhez méltó szükségleteinek. Szükségünk van sírra, hogy minnyájunknak meglegyen a földi tisztességes és boldog megélhetésnek eszközei és szükségünk van teljes élet- és vagyonbiztonságra, íme, itt az állam célja. Egyszóval, a mindnyájunk földi boldogulása. Nem minden egyesnek földi boldogulása az állam célja, ezt mindenkinnek magának kell megkeresnie. Az államnak célja és rendeltetése a közjó, vagyis az állam tegyen meg mindent, hogy az egyesek, a családok a saját törekvésükkel igenis megtalálhassák, ami földi, nyugodt, boldog megélhetésükhöz tartozik. Az állani tehát nem öncél, hanem eszköz, a mindnyájunk boldogulásának hatalmas nagy eszköze.

Az állam nem a fejedelmekért van, azoknak gazdagsága, hatalma, dicsőségéért. Nem a nagyok, hatalmasok és gazdagokért, hanem mindnyájunkért kivétel nélkül és főleg azokért, kik inkább rászorulnak az államnak hatalmas karjára, a kicsinyekért, gyöngékért, szegényekért. Nem abban az értelemben, hogy az állam tartsa el őket, mint az apa gyermekeit, hanem úgy, hogy megvédi őket a mások túlkapásaival szemben és biztosítja számukra is a tisztességes megélhetés föltételeit, ha saját maguk is törekszenek arra.

Az állam céljából és rendeltetéséből következik, az államnak nem elég csak arra törekednie, hogy ú. n. jogállam legyen, amely csak a írendőr és csendőr szerepét akarja viselni. Ez kevés. Ez az államnak csak tagadólagos szerepe, ez a legkönnyebb. Az államnak tevőleges kötelességei fontosabbak és nehezebbek. Az állam nézze, keresse és biztosítsa alattvalói testi és szellemi jólétének föltételeit. Gondozza, biztosítsa az egészséges földművelést, ipart, kereskedelmet, az ú. n. szociális kérdést. Gondozza, biztosítsa a szellem érdekeit, a közművelődést, a közerkölcsiséget, a közvallásos-ságot. Az állam az egész emberért van, tehát biztosítsa az egész ember, a test és lélek közjavát.

Az államhatalom jogköre és kiterjedése.

Az állani hatalma nem korlátlan. Korlátlan csak az Isten hatalma. Az államhatalom jogkörének és kiterjedésének meghatározásához az alapelv: 1. Az államnak annyi joga van, amennyit az előbb kifejtett államcél megkövetel az állam számára. A dolog világos. Miután maga Isten akarja és rendeli az államot, az államnak annyi jogot is ad, amennyi célja elérésére szükséges. Az állam csak azt nézze, mi a józan ész sugallta célja, ez a cél megmutatja neki összes jogait. Ami e józan államcél keretén túl esik, arra már ni nos joga az államnak, azon túl tehát nem is tartozunk neki engedelmességni.

Ebből természetesen folyik a 2. alapelv. Az állam biztosítsa magának és mindnyájunknak a békét és nyugalmat. Az állam először is biztosítsa és védje magamagát a külső ellenségekkel szemben és a belülről jövő mindennemű jogtalansággal, lázadással, forradalommal szemben. Másodsorban biztosítsa az alattvalókat egymás között a mások rosszakarata és jogtalanságaival szemben. Az állam védjen meg minden természetadta és szerzett jogot és azt természetesen maga se sértse. Az állam védje az élet-, a tulajdon- és vagyonbiztonságot, védje a családot, az egyesülés szabadságát, védje az egyházat. De ez a jogvédelem nem meríti ki az állam jogait és kötelmeit.

Azért a 3. alapelv. Az állam gondozza alattvalóinak összes testi és lelki javait, hogy mindnyájunknak nemcsak nyugodt, hanem megelégedett és boldog földi megélhetése lehessen. Tehát az állam jogköre kiterjed a mi összes földi, anyagi és szellemi igényeinkre, amiknek az állam közbejötté nélkül nem! tudunk eleget tenni. Hisz azért egyesültünk államba, hogy közös erővel megszerezzük azt, amit az egyesek nem bírnak.

Az állam jogkörének külső határait képezi a 4. alapelv. Az állam sohasem követelhet olyat, ami a világosan megismert istenakarattal ellenke-

zik. Ilyen istenakarát a józan ész által megismert természettörvényt és az egyenesen kinyilatkoztatott isteni törvény. Ez is magától értetődik. Hisz Isten adja az államnak a parancsoló és kötelező hatalmat, tehát egyenes ellenmondás volna, ha az államnak szabad volna olyat parancsolni, ami az Isten akaratával ellenkezik.

Ezt az alapelvet tagadja az ú. n. macchiavelizmus, amely mindent megenged az államnak, a fejedelemnek, legyen az hazugság, csalás, rablás, jogfosztás, gyilkosság, árulás, akármilyen, csak vezessen célhoz, fő az állam érdeke.

Manap a hírhedt macchiavellizmus vádjával szemben inkább kétféle erkölcsöt akarnak megkülönböztetni, egyet a magánember számára, a másikat az állam és államférfiak számára. A magánember meg van kötve az isteni törvények által, de az államot és államférfit magasabb érdek vezeti, a köz- és államérdek, és azért nincs úgy megkötve, mint a magánember. Következésképp az állam érdekéért esetleg nemcsak meg van engedve a hazugság, csalás, rablás, gyilkosság, árulás stb., hanem még kötelező is. De ezt a magasabb államérdeket csak úgy lehetne védeni, ha az államnak és államférfiaknak egy más Isten előtt kellene beszámolniuk, nem az egy igaz Isten előtt, mert a hazugság, csalás, gyilkosság stb. annak is marad és mindig ellenkezik Isten igazságosságával és szentségével, akárki követi azt el, még ha az állam is.

Mi a kötelessége az államnak az erkölcsöket illetőleg?

Az erények összességét nevezzük erkölcsnek, erkölcsösségnek. Kétféle erény és erkölcs van, belső és külső. Belső, mely láthatatlanul, bensőleg működik a lélekben, az akaratban. A külső, mely kifelé nyilvánul tettekben és életben. Ilyen benső, illetve külső erények a felebaráti szeretet, igazságosság, tisztaság, mértékletesség, józanság, munkakedv, alattvalói engedelmesség, hűség stb. A

belső erényeket nem őrizheti ellen az állam és azért ezek nem is képezhetik az állam gondját, de annál inkább a kifelé irányuló erények.

Az állampolgárokból élő és kifelé nyilvánuló erények, az erkölcsök az államnak legértékesebb kincsei, a legkívánatosabb közjó. Ez erények teremtik meg az igazi megalégedést és békét az egyes emberben, a családban és az államban. Ez erények nélkül, illetve ez erényekkel ellenkező bűnökkel az állampolgár vadállat, úgy hogy a családban és társadalomban nem lehet béke és nyugalom, sőt maga az állam sincs biztonságban saját alattvalói részéről. Azért mennyire érdekében van az államnak, hogy az említett külső erényeket mindenképpen védje és terjessze és alkalomadtával ki is tüntesse. Féltekenyen kell őriznie a nyilvános közerkölcsöket, szigorúan kell üldöznie az erkölcsökkel ellenkező nyilvános bűnöket, a tízparancsolat 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. parancsai elleni nagyobb kihágásokat, a nyilvános részegeskedést, a hivatásos munkakerülést és naplopást stb.

A közerkölcsöknek legveszedelmesebb ellensége a hitetlen, vallástalan, erkölcstelen sajtó. Azért azt az államnak a legszigorúbban kellene üldöznie. Hogy lehet minálunk holmi „Népszavai”-kat és hasonlókat megtúrni, mikor hitet, erkölcsöt nem ismer és leplezetlen vágya a fölforgatás. Ne tévesszen meg senkit a sajtószabadság szép elve. Csak az igazságnak és tisztességnek van létjoga és sajtószabadsága; hazugságnak és gonoszságnak csak az esztelenség adhat polgárjogot. Azzal se áltassa magát az állam, hisz ott a jó sajtó, konkurrálja le a rossz sajtót. Ez épp olyan okos gondolat, mintha ugyanaz az állam azt mondaná, csak hagyjátok szabadon terjeszkedni a tolvajokat, rablókat, gyilkosokat: ott a rendőrök, csendőrök, konkurrálják le. Hagyjátok szabadon terjeszteni a kolerát, pestist, mire valók az orvosok és patikák? Csak gyújtogassatok és hagyjátok szabadon terjedni a tüzet, ott a tűzoltók stb. Mindenki tudja, hogy tűzzel, pestissel, gyilkossal, gonosz sajtóval

szemben csak: úgy vagyunk biztosítva, ha gyökereiben tesszük lehetetlenné. De ezt csak az állam tehetné hatalmas karjával.

Az államhatalom roppant jótevője lehetne az emberiségnek, ha komolyan őrizné a nyilvános erkölcsiséget és példásan büntetné az összes nyilvános erkölcstelenséget, akár kicsi, akár nagy, akár úr, akár közember követi el. Ha nem csak a tolvajokat, rablókat, gyilkosokat fogdosnák össze: ha az összes nyilvános kéjencekre és házasságtörőkre is jót ráválnának; ha az összes istentelen szennyirodalomnak igazán torkára forrasztanák a piszkos szót, pedig megtehetné az állam és szigorú kötelessége volna. Sajnos, mily óriás kötelességmulasztást követnek el e téren a modern államok. Pedig e kötelességmulasztásukat nem pótolhatja sem a pap, sem a tanító, sem a jó sajtó, amint a családban sem lehet pótolni a szigorú apát.

A szinte kétségbeejtő nagy romlottság terjedését legnagyobb részt az államhatalom mulasztásának kell betudni, mert az emberi gonoszsággal széniben csak a korbács használna, azt pedig az Úr Isten az állani kezébe tette le. Meg kellene fontolni az örök igazság figyelmeztetését. Példab. 14, 34.: Az erény fölemeli a nemzetet, a bűn pedig nyomorultakká teszi a népeket. Világtörténeti tapasztalat Berzsenyi híres szavai: Minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvesz, Róma ledől és rabigába görbed. Innét vannak az államkatasztrófák, mint istenbüntetések az állam bűneiért és óriási mulasztásaiért.

Mik az állam jogai és kötelességei a vallással szemben?

A vallás, illetve vallásosság az az erény, mely megköveteli az embertől, hogy Urát, Istenét elismerje, tisztelje. Van belső és külső vallásosság, aszerint, amint csak a lélek bensejében él, illetve külső tettekben nyilvánul. Először azt kérdezzük, van-e maga az állam, mint állam is vallásra, vallásosságra kötelezve! A felelet nem lehet más,

minthogy igenis az állam is tartozik Istenét tisztelni, mint mindéin értelmes teremtmény. Az állam olyan nagy felségjogokat és hatalmakat élvezi és gyakorol Isten nevében és olyan nagyon rászórni Isten kegyelme és irgalmára, mint minden egyes ember és még sokkal inkább. Azért az állam, mint állam is tartozik Istent, mint az ő Urát, létének és jogainak forrását, mint föntartóját elismerni, tisztelni, neki hódolni. Mint az egyes ember, az állam is tartozik Isten áldását, jótéteményeit kérni és azokért hálát adni. A világtörténelem régi pogány államai is, hogy érzik ezt a kötelességet és hogy gyakorolják. Mily nagy dicsősége volna az Istennek a komolyan istentisztelő állam és mily tanulsága a népeknek. Viszont Istent ismerni nem akaró atheus állam hatványozott istenkáromlás és botránya és átká a népeknek.

Azonfölül gyakorolja az állam az ő istentiszteletét, ha másképpen nem, legalább törvényeiben és rendelkezéseiben, és ne tegyen semmit az Isten megismert akarata ellen, a természettörvény és kinyilatkoztatott törvény ellen.

Ne gondoljuk, hogy csak az egyes emberek tartoznak számadással Istennek, tartoznak az államok is. Mivel az államok számára nincs örökkévalóság, ez az Istennel való számadás a látható világidőben történik. Dániel prof. V. 25. leírt Mane, Thekel, Faresz ilyen istenítélet, mely egy éjjel véget vetett a chald birodalomnak és szétszította azt a médek és perzsák közt. Ilyen istenítéletek döntötték romba az asszyr-baby Ion, a méd-perzsa, a maeedon-görög és a római birodalmakat, amint azt Dániel próféta II. fejezetében olvassuk. Menynyit szenvedett a zsidó nép évszázadokon keresztül és végre összerogyott és elpusztult szép országával együtt ilyen rettenetes istenítéletek csapásai alatt, amint azt a próféták siratják és a Jeruzsálemet sirató Jézus Krisztus isteni szava bizonyítja. És aligha csalódunk, ha azt mondjuk, hogy a nemzetek, országok és birodalmak romlása, bukása a világtörténelmen végig, mindmegannyi ilyen nveszívelendo istenítélet.

Mivel tartozik az állani alattvalói vallásával szemben?

Az igaz vallás, vagyis a Jézus Krisztus által hozott vallás a legnagyobb kincs a földön, legnagyobb kincse az egyes embernek, a családnak, az államnak. Csak az igaz vallás alkothat igazi megelégedett és boldog embert, már amennyire e világon lehetséges. Csak az igaz vallás szüli és neveli az emberben az edényeket, az államnak annyira szükséges közerkölcsöket. Igaz vallás nélkül igazi és kitartó felebaráti szeretet, igazságosság, józan-ság, mértékletesség, tisztaság, munkakedv, alattvalói engedelmisség, hűség stb. lehetetlenség. Az élet minden kísértésében és viharában is megálló erényt és erkölcsösséget csak az igaz vallás által nyújtott örök indítóokok adhatnak az embernek: az örökké jutalmazó és örökké büntető Isten igazsága.

Továbbá fontoljuk jól meg, hogy az államnak az ő alattvalói előtt olyan tekintélyre van szüksége, mely szerint az állam Isten nevében parancsol, és azért fontos ügyekben Isten előtti halálos bűn terhe alatt vagyunk kötelezve engedelmessékedni. Ilyen tekintélyt az államnak csak az istenhívő és istenfélő vallás adhat. Arra is gondoljunk, honnét merítse az állampolgár azt az emberfeletti erőt, hogy mikor az állam létéről van szó, inkább meg kell halni, hogysem az állam iránti engedelmisséget és hűséget megtagadjuk. Ilyen erő csak az igaz vallásban van. A törvényes hatalom elleni összeesküvések, lázadások és forradalmak uem is az igaz vallás talaján nőnek.

Mindebből világos, hogy az igaz vallás az állam legszükségesebb közjava, azután jönnek a közerkölcsök és csak harmadik helyen az ideiglenes és anyagi jók. Az államnak tehát nagy kötelességei vannak az alattvalók vallásával, az igaz vallással szemben. Saját maga érdeke ellen vét, mikor a vallás ellen vét; saját maga alatt vágja el a fát, igazi öngyilkosságot követ el, amikor szabadon

hagyja támadni az igaz vallást, sőt maga is támadja.

Az állam semmiképpen ne tűrje a hitetlen és istentelen sajtót, ne tűrje, hogy akár szóval, akár írásban aláássák; az emberekben az igaz Istenben, örökkévalóságban, a lélek halhatatlanságában való hitet. Aki atheizmust mer hirdetni, alapján támadja meg az államot, és azért nincs veszedelmesebb ellensége, mint a gonosz sajtó és a hitetlen istentagadó tanár a katedrán. Sem az egyiknek, siem a másíknak nines létjoga az államban; ó'k országos méregkeverők, a, börtönben a helyük, illetve a bolondok házában, mert a 13. és 52. zsol-tár szerint csak a bolond mondja nines Isten.

Mennyire belátta és sürgette ezt az igazságot még a pogány ész is. Arisztoteles szerint az állam első kötelessége a vallást gondozni. Épp így Plató is azt mondja, súlyosan kell büntetni az istentagadót. Plutarch szerint könnyebb egy várost alap nélkül építeni, mint egy államot az Istenben való hit nélkül. Ciceró szerint a rómaiak inkább vallássosságukkal, mint bátorságukkal és bölcsességükkel győzték le és hódították meg a népeket. Valerius Maximus szerint Rómában mindig az volt az elv, hogy a vallásnak első helyet kell adni az összes, ha még oly magas és dicső javak között. Tehát nines fontosabb, mint hogy az igaz hit és vallás virágozzék az államban. Minő szép, minő boldog volna olyan állandóan sz. István, sz. László országa.

Mivel tartozik az állam a hamis vallásokkal szemben?

Mivel igaz vallás csak egy lehet és csak egy van, minden többi vallás, hamis vallás. Ha az igaz vallás első és legszükségesebb közjó, azt természetesen nem mondhatjuk a hamis vallásokról. A hamis vallások csak annyiban jók, amennyi igaz van bennük a Jézus Krisztusnak egyedül és egészen igaz vallásából. Amennyi tévedés és nem igazság van bennük, annyiban természetesen nem

közjó, hanem mindig közbaj és közrossz. És ezért az államnak ugyan nem kívánatos a hamis vallás; és azért legfőlebb türheti alattvalóiban, amint mi türjük testünkben a bajt, amit nem tudunk meggyógyítani.

Kétféle vallástürelmet különböztetünk meg, a hittani és politikai vallási türelmet. A hittani vallási türelem azt jelenti, hogy minden vallás egyenlően igaz, egyenlően jó. Ez a türelem lehetetlenség, mert a józan ész ellen van; hisz az igazság és a tévedés nem lehet egyenlően igaz és jó.

De igenis megengedhető a politikai türelem, mikor az állam politikai okosságból teljesen békén hagyja az évszázados és nagyon elterjedt hamis vallást, inert nem akar folytonos egyenetlenséget, viszályt és polgáháborút. Ez ellen nem lehet kifogást tenni, ez tényleg állami okosság és kötelesség, hisz az állam első célja békét és egyetértést teremteni alattvalói között. E politikai türelmet azonban nem gyakorolhatja az állam az újonnan keletkező tévtanokkal és felekezetekkel szemben, mert nincsen semmi címe, hogy ezeket is megtürjük.

Az egyház és az állam.

Az egyház a Jézus Krisztus által alapított társaság, melynek az a célja, hogy az embereket megtisztítsa a bűntől és a halál utáni örök életbe vezesse. E célra Jézus Krisztus az ő egyházát ellátta az összes isteni erővel, jogokkal és hatalmakkal és nem tette függővé senkitől a világon. És azért az egyház egy teljesen tökéletes és minden külső hatalomtól független társaság, nincs alárendelve senkinek, csak isteni alapítójának és főntar tójának.

Az államot is Isten bölcs akarata hozta létre és látta el jogokkal és hatalmakkal, hogy az általa egyesült családok sokaságának meglegyen a földi nyugodt és megelégedett megélhetés lehetősége. Az állam is teljesen független és tökéletes társaság, nincs alávetve semmiféle külső földi hatalomnak.

Az egyház és az állam egymás mellett és egymásban is vannak, mint a test és a lélek egymás mellett és egymásban. Egymás mellett, amennyiben mind a kettő a maga más és más célját szolgálja, keresi. Egymásban, amennyiben ugyanazok az embermlliók alattvalói az egyháznak és államnak is. Az egyház is, az állam is egymástól teljesen függetlenek a maguk sajátos célja szolgálatában. Mint legjobb barátok, sőt mint édes testvérek élhetnek és kellene élniök egymással. Céljaik és eszközeik nem ellenkeznek, sőt egymás számára vannak teremtvé, egy és ugyazon Úrnak a bölcsessége és jósága hozta létre és tartja fön mindkettőt. Az állam föltétlenül rászorul az egyházra, miért az egyház birtoka az igaz vallás és igaz erkölcs, pedig ezek nélkül az állam nyugodtan és bizton meg nem állhat; viszont az egyház számára is nagyon kívánatos az állani erős karja a mindenmú gonoszságokkal szemben.

Igen nagy baja a népeknek, midó'n az állam nem tudja és nem akarja, megérteni az egyházat, mikor folyton irigy, féltékeny, ellenséges és igazi Kain-lélekkel viseltetik édes testvére, az egyházzal szemben. Sajátságos, hogy az államok évezredek óta oly nagyon szeretik a Kain és Ábel szerepét játszani az egyházzal szemben. Ezzel az állam természetsszerűleg csak árt magának és népének; mert az egyház üdvösséges működését akadályozza és lehetetlenné teszi, mit Isten igazságossága nem hagyhat büntetlenül.

Az állam és egyház elválasztásának elve.

Az egyháznak és államnak más és más célja van, de sok közös ügye, ilyenek az iskola, ünnepek, házasság és maga. az ember, mint az egyház és állam alattvalója. Ez is követeli, hogy az állam az egyházzal jó barátságban legyen, hogy a közös ügyekben egymás jogait ne sértsék. Erre szól az egyház és állam elválasztásának elve.

Ez a sokat hánytorgatott elv annyit jelent, hogy az állam nem ismeri el az egyházat és egy-

szerűen nem törődik vele. Nem törődik az ő jogaival és törvényeivel, vagyis az egyház az állam számára egyszerűen nem is létezik. Ez elv szerint tehát az állam az egyház összes jogait minden tekintet nélkül lábbal taposhatja. Ez természetesen ellenkezik a természettörvénnyel és Isten kinyilatkoztatott törvényeivel, és ezért igazságtalan és gonosz elv és maga az állam számára is veszedelemes, mert ezzel az állam legjobb barátját és támaszát veti el magától.

A legkevesebb, amit az egyház elvárhat az államtól az, hogy az egyházhoz és államhoz közösen tartozó ügyekben az állam ne sértse az egyház jogait. Az egyház az ilyen kérdéses esetekben amúgy is elmegy az engedékenységség végső határáig, de ahol már bűn volna engedni, azt kell felelnie: non possumus. A testet és lelket nem; lehet büntetlen elválasztani egymástól, az államot és egyházat sem lehet.

Mi a liberalizmus?

A liberalizmus az államra és államéletre alkalmazott racionalizmus, mely szerint az állam nem ismer maga fölött Istent, az állam atheus. Az állam nem Isten kegyelméből létezik, nem Istenből meríti fölségjogait, hanem az emberek közmegegyezéséből. Az állam nem függ Istentől és semmiféle isteni törvények nem kötik, sem a természettörvények, a tízparancsolat, még kevésbé a kinyilatkoztatott törvények. Az állam fölött nincsen úr, nincsen akarat; az állam a legfőbb úr, neki nem parancsol senki, ő parancsol mindenkinek, az állam forrása minden jognak és törvénynek. Azért az állam nem ismer vallást sem, nem törődik vele, neki minden vallás egyenlő, elfogadja a teljes felekezetiességet is. Nem ismeri az egyházat, nem törődik annak jogaival és törvényeivel. A liberalizmus természetszerűleg követeli az állam és az egyház szétválasztását; csakis a kötelező polgári házasságot ismeri el; követeli a teljes

atheus állami iskolát minden hittantanítás nélkül stb. Ezek és ilyenek a liberalizmus elvei.

Gyakorlatban voltaképpen csak kétféle liberalizmus létezik. Az egyik a teljesen nyers liberalizmus, mikor az állam világosan és hivatalosan kimondja, hogy atbeus és nem fogad el Istent és ezt következetesen végre is hajtja egész államéletében. Ilyen a francia és olasz liberalizmus. A másik a mérsékelt liberalizmus, mikor az állam nem mondja ki hivatalosan és nyíltan, hogy atheus és nem is hajtja végre következetesen mindenben a liberalizmus tanát, csak egyik-másik irányban, egyes adott esetekben. E mérsékelt liberalizmusnak hódolnak többé-kevésbé a többi államok. Ezt teszi a magyar állam is pl. a polgári házasság és az áttérésről szóló, valamint a vegyesházasságból származott gyermekek vallásáról szóló törvényekben.

A liberalizmus tana természetesen nagy gonoszság. Hivatalosan kimondott nyers formájában kihívó istenkáromlás; mérsékelt formájában is ugyanaz a gonoszság, mert egyes adott estekben épp úgy nem törődik Istennel és az ő törvényeivel, valamint az egyház törvényeivel, mint a hivatalosan kimondott nyers formájában. A liberalizmus tana, egyenes istentagadás és eretnokség. Azért katolikus ember, illetve katolikus államférfi nem lehet liberális, vagyis nem fogadhatja el és nem követheti a liberalizmus tanát. Aki elfogadja és külsőleg vallja, avagy a liberalizmus tana szerint pl. megszavazza a kötelező polgári házasság törvényét, illetve más hasonlót, az azzal a tetteivel nyilvános eretnokséget követ el és önmagát zárja ki az egyházból.

Az állam és az iskola.

Az iskola elsősorban és természetesen a családhoz tartozik, mint annak segédeszköze és kiegészítője a gyermek fölnevelésében és kiképzésében. A gyermeknevelés a család természetes joga és kötelessége. Ebből folyólag a család ter-

mészetes joga és kötelessége iskoláról is gondoskodni. Ha a család eleget tesz e kötelességének, akkor az államnak nincs itt gondja, hisz az államnak csak ott kell közbelépnie, ahol a családok vagy elégtelenek, vagy hanyagok a szükséges közjó megteremtésében, így tehát az iskola egyenesen és elsősorban nem az állam gondja. Azért az ú. n. iskolamonopólium, mely szerint az állam csak az állami iskolákat tűri, illetve csak olyan iskolát, melyet ő jóváhagy és ellenőriz, ez a családoknak természetes istenadta jogába ütközik és igazságtalanság.

Az államnak igenis joga és kötelessége kizárni a hitetlen, erkölcstelen iskolákat és olyanokat, amelyek az államot veszélyeztetik, de csakis ilyeneket. Az államnak csak akkor van joga és kötelessége iskolát állítani, amikor a családok, vagyis községek nem tudnak vagy nem akarnak kötelességüknek eleget tenni. Már a felsőbb tanintézetekről jórészt az államnak kell gondoskodnia, mert csak ő bírja. Az államnak természetesen joga és kötelessége állami szempontból ellenőrizni az összes iskolákat. Csak tegye. Gondoskodjék különösen arról is, hogy az ifjúság, főleg a közép- és felsőiskolákban, egyetemeken, ne szenvedjen kárt hitében és erkölcsében, ne nevezzen ki és ne tűrjön ott hitetlen tanárokat. Sajnos, ez az állam legkisebb gondja.

A család és állam mellett, illetve előtt az egyháznak is van joga az iskolához. Jézus Krisztusnak egyenes megbízásából az igaz hitre és erkölcsre és krisztusi életre kell vezetnie a népeket. Ezt alkalmasan és biztosan csak úgy teheti, ha a kai ifjúság számára kat. iskolák állanak rendelkezésére az egész vonalon, az alsó népiskolától a legfelsőbbig. Azért az egyház kezdettől fogva alapított iskolákat és egy ezredéven keresztül egyedül tartotta és vezette. Az egyháznak ez egyenesen isteni jogát semmiféle világi hatalom el nem veheti, sem nem korlátozhatja. Krisztusi küldetése erejében az egyháznak joga van ellenőrizni az összes iskolákat, amelyeknek katolikus tanítványai

vannak, hogy hitüknek, erkölcsüknek kárát ne vallják és *joguk* van követelni, hogy legalább a hit-tant art írásról legyen alkalmasan gondoskodva.

Az állam és az alattvalók anyagi jóléte.

Az ember testből és lélekből áll. Ha a szellemi közjólét az államhoz tartozik, az anyagi köz jólét szintén az állam ügye és gondja. Az államtól várjuk, amit az egyesek ereje nem adhat meg. Nagy kérdése az új kornak az anyagi javak egyenlőtlen fölosztása és az azt kísérő nagy társadalmi elégtelenség, mely évtizedek óta zavarja az egész művelt világot. Ebben a kérdésben szükségképpen nagy szava van az államnak. A nagy zavar és elégtelenségnek a hit és erkölcs nagy megfogyatkozása mellett fő anyagi oka a régi béklyóitól fölszabadult nagytőke garázdálkodása. A teljesen szabad termelés, szabad ipar, szabad kereskedés, szabad versenyben szükségképpen győz a nagytőke és a kistőkének pusztulnia kell. Azért a nagytőkének ezt a pusztító szabadosságát szükségképpen meg kell ismét kötni a jelen viszonyokhoz mért okos kötelekekkel. Ezt mint szükségképpen megkövetelt közjót csak az állam írhatja elő, sokrészből persze csak nemzetközileg, mert ez az egész művelt világ közbaja és közszükséglete. És csak ennek alapján lehet azután az összes kiáltó részletkérdést megoldani, mint a munkás, iparos, kiskereskedő-kérdést.

A. kérdések megoldása biztos, hogy nem a marxizmus, mert eltekintve attól, hogy teljesen istentagadó és erkölcstelen, ellenkezik az emberi természettel. Az egész emberiséget egy lelketlen szürke munkás rabszolgatömeggé akarja lealacsonyítani, amelynek csak közös vezényszóra, vagy talán inkább korbácsszóra szabad élni és halni.

A magánvagyonot teljesen ki akarja küszöbölni. Ezzel ellenkezésbe lép az Isten tételes és természetörvényével. De ellenkezésbe lép az emberi természettel és az emberiség egész múltjával is, hisz amióta világ áll, mindig és mindenütt volt

magánvagyon. Magánvagyon nélkül megszűnik a munkakedv, szorgalom és törekvés is, mert az embereket általában csak a szükség és haszon hajtja, már pedig a marxista új világban illet nem ismernek.

A marxizmus tanát lehetetlenné teszi az is, hogy olyan hősi erényeket tételez föl általában az emberekben, amilyenek nem léteznek; olyan hősi önfeledett szegénységet és az egész életre és mindenre kiterjedő olyan engedelmességet követel az emberektől, aminő a szentekben sincsen. Mind ezért a marxizmus nem ilyen embereknek való, aminők most általában élnek ezen a világon. Azért ez a tan egy hóbortokkal telt lehetetlenség, amint azt az ismételt próba is megmutatta, A marxizmus nem orvosság a népek bajaira, hanem amint a latin mondja: medicina peior morbo, vagyis olyan orvosság, ami még rosszabb, mint maga a betegség. Amint azt saját magunk elég fájdalmasan élveztük a Kún Béla-féle paradicsomban négy hónapon keresztül és amint azt a szerencsétlen Oroszország még most is véresen nyögi és átkozza.

Érthetetlen, hogy a modern államok e hóbortok terjesztőivel és híveivel, az ú. n. szociáldemokratákkal még szóba állnak, sőt szarvakat növesztenek nekik. Mivel alapjuk az istentagadás és kimondott szándékuk fölforgatni az egész társadalmi rendet és államot, józan államnak nincsen joga őket túrni.

A világ alapjait megrázkódtató anyagi kérdéseket az államoknak csak az egyházzal karöltve, keresztény alapon, lehet megoldani. Legyenek az emberek ismét felebarátok, nem mint a vadak, született ellenségek. Nem a földi javak és az élvezet a cél. Nem csak a birtoknak és tőkének legyen értéke. Az értelmes, okos és becsületes munka legyen egyenrangú tényező a tőkével és azért legyen emberhez méltó, becsületes bére. Ne legyen a tőkének minden szabad, ne csak a maga hasznát nézze, hanem a természettörvényt és közjót is. A kisembert és kistőkét meg kell védeni a naggyal szemben, a nagyoknak nincs nagyon védelemre szük-

sége, megvédi az magát. Érvényesülhessen mindenki a maga értéke szerint, legyen mindenkinek becsületes, emberhez méltó megélhetése. Ezt kívánja a közjó, ezt várjuk az államtól. A keresztény közgazdasági elvek megmondják, hogy kell okosan és üdvösen megoldani az összes kiáltó munkás, kisiparos, kispap, kiskereskedő és egyéb kérdéseket. Amint egyetmást már tesznek az államok.

Az államhatalom gyakorlása-

A legfőbb államhatalomban általában háromféle hatalomkört különböztetünk meg, a törvényhozó, a végrehajtó és bírói hatalmat.

A törvényhozó hatalom.

Az állam célja, a közjó határozza meg általánosságban, mi szükséges, mi hasznos, mi szabad, mi nem szabad, tehát mit kell megkövetelni az alattvalóktól, mit kell kizárni a közjó érdekében. Ez adja meg a törvények tárgyát.

A törvények tárgya legyen 1. tisztességes és ne ellenkezzék sem tételes isten törvénnyel, sem a természettörvénnyel. 2. Legyen igazságos, vagyis célozza a közjót, terhelje egyenlően az összeseket képességük iszerint és ne lépje túl a törvényhozó hatalmát. 3. Legyen az emberi értékhez mért, olyan, amit teljesíteni lehet. 4. Legyen a közjóra igazán hasznos.

Az államtörvények vagy megismétlése a természettörvény szabályainak, vagy az azokból vont következtetés, vagy teljes meghatározása annak, amit a természettörvény csak általában és határozatlanul mond.

Általában megkülönböztetünk alkotmányos alaptörvényeket és magán, illetve közjogi törvényeket, aszerint, amint az egyedeknek egymáshoz vagy az államhoz való jogait tárgyalják.

A törvényhozó alaposan fontolja meg, mi legyen törvénnyé, ne magán- és pártérdek vezesse,

csak a közjót szabad szem előtt tartani és azért roppant felelősséget vállal. A törvénynek természete szerint valami állandónak kell lennie és tiszteletreméltónak, ami nem csereberélni való. Azért legyen a törvényhozó hozzáértő, tanult, komoly és vallásos ember. A törvényt visszavonni, megmásítani, magyarázni, szintén csak a törvényhozó dolga. Ha a törvényhozó egy egész testület, a testület egyes tagjai alá vannak vetve a testület által hozott törvényeknek; csak az egyeduralkodó törvényhozó nem lehet alávetve a saját maga által hozott törvényeknek, mert senki sem lehet magának törvényhozója.

A végrehajtó hatalom.

Szorosan véve csak abban állna, hogy a törvények megtartásáról gondoskodik és arról, amire a törvények ki nem terjeszkednek. De tágabban kell venni és akkor a végrehajtó hatalom alatt azt az állami hatalmat kell érteni, mely voltak-Sppen az egész állami hatalmat viszi és vezeti befelé és kifelé. A végrehajtó hatalomhoz tartozik tehát az egész közigazgatás; ez mozgatja, a minisztériumokat, mint legfőbb állami hivatalt, továbbá az összes megyei, városi, községi és a többi közhivatalokat végig az országon, vagyis az egész állami gépezetei. A közbiztonság, közrendészet, közegészség, közlekedésügy, posta-ügy, földmivitel-, ipar-, kereskedelem-ügy, vallás- és közoktatás-ügy mind a végrehajtó hatalom gondja és dolga. Nemkülönben az adóügy és a belső és külső ellenségek ellen való védelem szervei, a rendőrség, csendőrség és katonaság ügye. Tehát az egész államkormányzat gyakorlatban a végrehajtóhatalom dolga.

A bírói hatalom.

A megsértett jogrendet helyreállítani ez a bírói hatalom dolga. A bíró a főnnálló törvények szerint ítél. A bírónak roppant fontos szerepe

van, a közjó nagyban függ az ő működésétől. Az ítéletnek első kelléke, hogy igazságon alapuljon, azért a bíró legyen okos és körültekintő, jól ismerje a törvényeket, legyen lelkiismeretes, pártatlan és megvesztegethetlen.

A főnálló jogrendet kétféleképpen lehet sérteni, pörösködéssel vagy bűnös jogsértéssel és eszerint kétféle bíraskodás van, tulajdonjogi és büntetőjogi.

Az államnak szükségképpen van hatalma az egyes pörökét végérvényesen eldönteni, úgy hogy mind a két félnek lelkiismeretben kell megnyugodnia, mert különben a pöröknek sohasem volna vége, és így nyugalom és béke sohasem lehetne; és a megtámadott fél sohasem élne bizton az ő jogával. Ez a tulajdonjogi bíraskodás. Ezen túl van a büntetőjogi bíraskodás, mikor bűnös jogsértésről van szó.

Azt kérdezzük, van-e az állomnak joga a jogsértést büntetni és mikor van jogai Erre a kérdésre az állam célja felel. Az állam célja, a közjó követeli, hogy az állam igenis büntessen minden jogsértést. Mert az emberekben általában nagyon gyöngye a hit és lelkiismeret szava ; az Istentől való félelem nem tartja őket vissza a jogtalanságoktól. Nagyon kell a földi igazságszolgáltatástól való félelem, ha az nem volna, az emberek még merészebbek és gonoszabbak volnának, úgy, hogy a tisztességeseknek és gyöngéknek nem lenne maradásuk. Az államnak föltétlen szüksége van a büntető bíraskodásra, anélkül jaj volna az államban a sokakkal együtt lenni, inkább az erdőn a vadállatokkal. Most csak az a kérdés, hogy minő és mennyi legyen a büntetés. Erre csak az a felelet, aminőt és amennyit a szükségesség célja megkíván. És ezt az illető törvény célszerűsége és a bíró okossága határozza meg. Kár, hogy az állami törvények jórészt csak szabadságvesztés és biriság-büntetést ismernek, pedig a tapasztalat mutatja, hogy ezek nagyon sok esetben nem felelnek meg a célnak, ezektől nem félnek. Ha a büntetés célját el akarjuk érni, olyan büntetést kell keresni,

amelytől a gonosztevő igazán fél, ilyen volna a botbüntetés. Abból az édeskés humanizmusból senkinek semmi haszna, csak a gazembereknek. A durvaság- és lelkiismeretlenséggel szemben finomkodással nem győzünk.

A nagy bűntényekkel szemben az államnak joga van a halálbüntetésre is. Az érv itt is csak az, az államnak annyihoz van joga, amennyit a közjó védelme szükségessé tesz. Már pedig évszázados és általános tapasztalat szerint csak a halálbüntetéstől való félelem tudja eléggé fékezni az emberi gonosztságot, tehát az állam kénytelen ezt a legfőbb földi büntetést alkalmazni. A Szentírás is elismeri az államnak ezt a legfőbb jogát, mikor Szent Pál a Rom. 13, 4. így ír: A fejedelem nem ok nélkül viseli a kardot, mivel Isten szolgálja, hogy bosszút álljon büntetéssel azon, ki gonoszt cselekszik. Bizonyítja ezt az államoknak majdnem általános gyakorlata.

Minden büntetésnek hármas célja van: valamiképpen helyreállítani a sértett jogrendet azzal, hogy eleget tesz a sértésért; meggyógyítani a bűnös akaratot legalább azzal, hogy elrettenti az újabb gonosztságtól; és megvédeni a közjót az újabb megtámadtatással szemben az elrettentés által. E hármas cél szabja meg a büntetés milyenségét és nagyságát. Ez a hármas cél teszi szükségessé a halálos büntetést is a nagy gonoszságokkal szemben.

Az állam és az adóügy.

Adónak nevezzük azokat a fizetéseket, amiket az alattvalóknak az állami közszükségletek, vagyis az államháztartás költségeinek fődözésére kell szolgáltatniuk.

Az államnak joga van adókat kivetni. Mert joga van mindarra, ami az államcél, a közjó elérésére föltétlen szükséges. Az állami törvényhozó és végrehajtó hatalom határozza meg és veti ki, írja elő az adókat. Az adótörvények épp úgy kötelezhetnek és köteleznek lelkiismeretben, mint

az egyéb törvények, hisz adók nélkül az állam nem létezhetik.

Az adóknak igazságosaknak kell lenniök. Vagyis először csakis annyit szabad követelnie az államnak, amennyi igazán szükséges a közjóra, ami azon túl van, az igazságtalanság. Az államnak nincsen joga kénye-kedve szerint fosztogatnia alattvalóit. Már hogy mennyi az a szükséges, azt meghatározni az államhatalomhoz tartozik. Persze az államhatalmat vezesse ebben az okosság, de a lelkiismeret és az Isten előtti felelősség tudata is. Másodszor az adók ne legyenek túl nagyok, hogy agyon ne nyomják az adófizetőket. A közjó ne legyen közrosszá. Harmadszor legyenek az adók igazságosan szétosztva. Mindenki fizessen az ő képessége szerint.

Ne csak jövedelemadó legyen, hanem birtokadó is, ha az a birtok nem is hoz jövedelmet. A jövedelemadó igazságosabb, ha a nagyobb jövedelemmel rendelkező nagyobb hányadot fizet. Az sem mindegy, hogy miféle jövedelme van valakinek. Fizessen nagyobb adót az a jövedelem, amelyhez semmiféle különös munka, megerőltetés és rátermettség nem kell. Ha lelkiismeretben kötelesek vagyunk adót fizetni, akkor lelkiismeretes bevallásra is vagyunk kötelezve. Ez a pont persze mindig gyöngé oldala az igazságos adófelosztásnak. Az erkölcsstan különben elég gyöngéd e kötelesség megítélésében, mert azt tartja, hogy nem minden adó igazságos és az állam eleve biztosítja magát, hogy ne szenvedjen kárt ez oldalról.

Kétféle adónemet különböztetünk meg, egyenesadókat, amelyek egyenesen a személyre vannak kivetve és a nem egyenesadókat, amelyek közvetlen nem a személyekre, hanem adóköteles tárgyakra vannak kivetve. Ilyenek a vámok is. Erkölcsstani szempontból nagy a különbség a kétféle adónem között, mert az egyenesadókat lelkiismeretben kötelezőknek szoktuk venni, míg a nem egyenesadókról azt mondjuk, hogy csak bírság terhe alatt köteleznek.

Az állam jogai és kötelmei a háborút illetően.

A háború az államnak fegyveres, véres küzdelme más állammal vagy államokkal. Megkülönböztetünk *igazságos* vagy *igazságtalan* háborút és önvédelmi vagy támadó háborút, aszerint, amint az állam egy más állami által való megtámadtatása esetén csak védi magát, vagy pedig ő maga támadja meg a másik államot, hogy a rajta esett igazságtalanságot megtorolja vagy egy jogos birtokát visszaszerezze.

A háború a népek és államok életében rettenetes helyet foglal el, amióta a világ áll és államok léteznek. Az első kérdés, mit mond a józan ész és lelkiismeret, megengedhető-e a háború? Azt feleljük, hogy igenis megengedhető, sőt esetleg kötelesség.

Megengedhető a védelmi háború. Ha az egyes ember igazságtalan és életveszélyes megtámadtatás esetén jogosan védheti magát fegyveresen és véresen, miért ne volna az szabad az állam számára is, ha egy másik állam igazságtalanul támadja. Az önvédelem joga kettős alapon áll, először is a jog tulajdonosa a megfelelő eszközzel tartja, őrzi és védi a maga jogát, hiszen az övé; másodsor, ha nem volna szabad a maga jogát védeni az igazságtalansággal szemben, semmiféle jogunk sem volna biztonságban, mert az igazságtalan támadó annál merészebb és szemtelenebb lenne. Ha ez minden egyesünkre áll, akkor áll ez és még inkább áll a sokakra, a milliókra, az államra nézve is.

Megengedhető a támadó háború is. Minden egyes megkövetelheti, hogy a rajta ejtett sérelem és jogtalanság megtoroltassék és jogtalanul elvesztett birtokát visszanyerje. Tehát az állam is megkövetelheti ezt és még inkább. Az egyeseken ejtett sérelmeket az állam toroltatja meg, a jogtalanul elvett birtokot az állam adatja vissza a bíróságok által. De azon igazságtalanságok kiegyenlítésére, amelyeket az államnak kell elszenvednie más állam részéről, nincs fölsőbb földi hatóság vagy bíróság, tehát a háborúnak szükségképpen kell megen-

gedettnek lennie, mert különben az államok sohasem lehetnének biztonságban más államok részéről. Amit mondtunk, az közmegegyezése a népeknek, amióta a világ áll. Azt bizonyítja a Szentírás is, mert soha és sehol sem ellenzi az igazságos háborút, sem az ó-, sem az újszövetségben. Sőt Izrael népe sok háborút viselt Isten egyenes parancsára. És azért a legtiszteletreméltóbb és legszentebb fejedelmek, királyok és császárok viseltek háborút. Hogy a háború megengedett legyen, három föltétel szükséges. 1. Mivel háborút csak államnak lehet viselni, a háborút kimondani és megüzenni, csak a legfőbb állami hatalom teheti. Megye, országrész tulajdonkép nem üzenhet és viselhet háborút.

2. Kell jogos és súlyos ok. Védelmi háború számára elégséges az igazságtalan megtámadás. A támadó háború számára a nagy jogtalanság, amit az ellenség nem akar jóvá tenni; ha elégséges jóvátételt nyújt, már nincs ok a háborúra. Hogy a háború okának súlyosnak kell lennie, az természetes, hisz tengernyi a testi, lelki baj és szerencsétlenség, amit minden háború jelent. Ugyancsak nem elégséges ok az ország határait bővíteni, a hírnév és dicsőség, a gazdag zsákmány, a szomszéd állam megnyomorítása stb. Az ilyen háború csak hatványozott, rablógyilkos szörnyettek egész véres tengere. Tehát a, nagy hódítók ugyan nem tiszteletreméltó nagyjai a világtörténelemnek.

3. A támadó háborúban az állam által szenvedett igazságtalanságnak teljesen biztosan igaznak kell lennie. Mert csak teljesen biztosan megtörtént jogtalanságot szabad megtorolni és csak olyan birtokot foglalhat vissza az állam más államtól, ami biztosan az övé.

Hogy az állam jogosan viseljen védelmi háborút, ehhez elégséges, hogy legalább valószínű, vagyis több-kevesebb bizonyosság legyen, miszerint az ellenség igazán jogtalanul támad reá, mert ha még oly kicsi jussunk van, azt is szabad védeni. Már most ki tudja megítélni, hogy a világtörténe-

lem háborúi igazságos háborúk voltak-e? Ez sokszor nagyon nehéz, csak az Isten ítélőszéke tudja eldönteni; emberi ítéletek szerint rendszerint mind a két félnek van igaza, mint a francia-német háborúnál tapasztaltuk és a most lefolyt rettene-tes világháborúban is látjuk.

De ha a háború megengedett, igazságos dolog is, nem minden eszköz van hozzá megengedve. Csak az szabad, ami a háború céljának elérésére szükséges és hasznos, de viszont nincs a természetjog, vagyis a tízparancsolat ellen és mení ellenkezik a nemzetközi megegyezésekkel. A hazugság, rágalom, hamis eskü a háborúban is az marad. Szabad löni, bombázni, ostromolni a városokat, bár ott akármennyi ártatlan polgárember lakik. Szabad megölni mindenkit, aki fegyverrel támad vagy ellenáll, akármiféle korban, nemben, rangban, állásban van az illető. De aki nem támad és nem áll ellen, semmiféle fegyvert nem használ, azt nem szabad bántani, arra nem szabad egyenesen rátámadni vagy megölni. Az elfogott ellenséget sem szabad bántani, még kevésbé megölni. Az ellenség, magánvagyonra is sérthetetlen és azt nem szabad bántani, hacsak külön fölhatalmazást nem adnak arra a katonáknak stb.

Ha a háború célja el van érve, véget kell vetni a háborús műveleteknek és a győző tartozik elfogadni a jogos és méltányos békeföltételeket. A győzőnek nincsen jogában kihasználni a legyőzött kimerülését és tehetetlenségét, hogy akármiféle lehetetlen és kegyetlen föltételeket ráerőszakoljon. A legyőzött ellenség embertárs marad és nem kiirtani való vadállat.

Azt mondják kaján kárörömmel, hogy a kereszténység is csődöt mondott, nem tudja megszüntetni a háborúkat. Nem veszik észre, hogy azok az úgynevezett keresztények, akiktől a háborúk függnék, voltaképpen nem keresztények, sőt mintha bizony még emberek sem volnának.

Ha az államok és népek mint keresztények akarnának gondolkodni és tenni, a legtermészetesebb békebíró a kereszténység közös atyja, a római

pápa volna, amint az már többször történt. Utoljára XIII. Leó volt békebíró Németország és Spanyolország között. Az utolsó rettenetes háború folyamán b. e. XV. Benedek is többször fölemelte szavát a béke érdekében, de sajnos, nem fogadták el szavát, sőt a béketárgyalásokból egyenesen kizárták.

A legfőbb államhatalom birtokosa.

Akié a legfőbb államhatalom, az az ú. n. szuverén, fölség. Ez a szuverén lehet vagy egyes személy, vagy többen, sokan együtt, mint egy erkölcsi személy. Ahol egyeduralom, monarkia az államforma, a fejedelem, a király, a császár a szuverén, a fölség, mert az állami legfőbb hatalom az ő személyes birtoka, tulajdonjoga, melyért csak az Istennek felel.

Népköztársaságban a legfőbb hatalom a nép összességében van és akkor a nép a szuverén, a fölség; tehát csak a köztársaság népe „fölséges nép”. A köztársasági elnök és a miniszterek a szuverén népek csak megbízott hivatalnokai, helyettesei éö azért a népek felelősek. Innét a különbség a fejedelem, király, császár és egy köztársasági elnök között. A fejedelem, király, császár nem hivatalnok és a legfőbb hatalmat mint a saját tulajdonjogát gyakorolja: a köztársasági elnök pedig csak hivatalnok és a legfőbb hatalmat nem mint a maga hatalmát gyakorolja, hanem mint a szuverén nép által reábízott hatalmat és kötelességet.

A legfőbb államhatalom megszerzésének módja.

Ha egy bizonyos területen egy nagyobb számú családok sokasága van együtt, amely nem tartozik egy más állam főnhatósága alá és nem is akar tartozni, ezzel a ténnyel és szándékkal egy új független állam keletkezett. Az ilyen új és független államban a létezés első pillanatától kezdve megvan a legfőbb állami hatalom, a szuverén, a fölség-hatalom, minden fölségjoggal, akár tudja és akarja az illető sokaság, akár nem. Amint az egyes em-

berben is megvan minden természetes jog pl. az élethez, önfentartáshoz stb. akár tudja és akarja az ember, akár nem; amint a családapában is megvan a családapai jog és hatalom, amint megalakult a család, akár tudja és akarja az illető, akár nem. Mindennek magyarázata a teremtő bölcs isten-akarata. Isten akarja az egyedet, a családot és az államot, és pedig isteni bölcsességében és jóságában azt akarja, hogy az egyed, a család, az állam a józan észhez, az emberi természethez mértén jól létezzen; már pedig az illető jogok és hatalmak nélkül jól nem létezhetik, azért a bölcs teremtő Isten megadja az egyednek, a családnak, az államnak a létezés első pillanatától az illető szükséges jogokat és hatalmokat.

Most csak az a kérdés, mikor egy ilyen új független állam keletkezik, ki a letéteményese, hordozója és birtokosa a szuverén, a fölség hatalom önnak! Ha az ilyen családok sokasága egy közös ősatya, pátriárka családjának természetes szétágazásából keletkezett, akkor az új keletkezett állam főhatalmának első birtokosa nem lehetett más, mint maga az a pátriárka, vagy akit maga helyett, vagy maga után kijelölt. Ha azonban az a családok sokasága úgy verődött össze, és szabad akarattal egyesültek állammá, akkor a legfőbb hatalom birtokosa az első pillanattól kezdve a családok összessége volt. Íme itt a fölség hatalom megszerzésének őseredeti formája.

Minden fölség hatalom forrása az Isten, az Isten akarata, amint az egyes ember és a családfő joga és hatalma is közvetlen Istentől származik. Minden fölség hatalom tehát „Isten kegyelméből való,” amint az évszázados kegyeletos szó is mondja, akár egyeduralom, monarkia az államforma, akár köztársaság. A köztársaságban a legfőbb államhatalom a fölségjog állandóan megmarad a családok sokaságában, vagy ha úgy tetszik a népben. Ha a köztársaság monarkiává alakul át, akkor az eddig szuverén nép átadja a legfőbb államhatalmat az egyeduralkodónak és ez lesz szuveréné.

A monarkiában a legfőbb hatalom szükségképpen átmegy az egyik birtokosról a másikra. Ez az átszármazás többféle módomban történhetik.

1. Történhetik örökösödés által. Ez örökösödés módja rendszerint bizonyos alaptörvények szerint történik, amint ez az illető ország, nemzet és az uralkodó ház azt közös szerződéssel megállapította, mint nálunk a *pragmatica sanctio*ban.

2. Történhetik továbbá választás által. Világtörténeti tapasztalás szerint, mindig jobb az örökösödés rendszere. Ha már az egyszerű képviselőválasztás is annyi izgalommal, zavarral, pártoskodással jár, mivel járna manap egy királyválasztás. Nem kérünk a véres nyomú erdélyi fejedelmválasztásokból. A régi Lengyelországot a királyválasztások buktatták meg. A pártkirálynak nincsen tekintélye, pártjával ő is inog és bukik, — viszont Mátyáskirályokat nehéz találni.

3. Igazságos és győzelmes háború is szerezhethet és adhat felségjogot. így tekintették Elzászt 1871-ben a németek, így tekintik most a franciák.

4. Szerződés útján is cserélhet birtokost a fölségjog, mint mikor a múlt században Afrikát felosztották maguk között az európai hatalmak.

Az állami főhatalom elvesztésének módjai.

1. Az első természetes módja a fejedelem halála.

2. További módja lehet, ha a fejedelem leköszön. Minden jogról le lehet mondanunk, a fölségjogról szintén, amint a történelem több ilyen tényről tanúskodik.

3. Ha a fölség hatalom megszerzésének egy módja lehet az igazságos és győzelmes háború, akkor természetesen a fölségjog elvesztésének is lehet módja.

4. Ugyanazt mondjuk a, felségjogot illető szerződésről is.

Hogy „detronizálás” által is lehet egy törvényesen megkoronázott, derék királyt királyi hatal-

mától és jogaitól megfosztani és azután egyszerűen eltoloncoltatni, ezt eddig nem tudta a keresztény; államtan. Ilyen államtani szörnyet csak a gyászos Csonka-Magyarország nagyon csonka parlamentje tudott termelni 1921. őszén, az ántánt parancsára és mindnyájunk szégyenére.

Kit mondunk zsarnoknak?

Kétféle állami zsarnokságot különböztetünk meg. Az egyik az állami fölségjogbitoló. Mikor valaki törvénytelen és igazságtalan eszközökkel szerzi meg a felségjogot, mely őt nem illeti, mint a tolvaj és rabló az idegen jószágot, ilyen az olasz király és állam a pápai állammal szemben; ilyen a hazánkat gyalázatosan megcsonkító négy u. n. utódállam. Az ilyen fölségjogbitorlónak tulajdonképpen nincsen joga uralkodni és kormányozni, következőleg az alattvalóknak tulajdonképpen nem is kötelességük engedelmeskedni. Amennyiben azonban az ilyen bitorlónak törvényei, rendeletei különben jók és igazságosak, legfőlegb^ szűkségből kell engedelmeskedni, mert csak ártanának maguknak és a közjónak. De az alattvalóknak ilyen államjog-tolvajjal, — rablóval szemben mindig szabad kezük marad, ha van elegendő erejük és biztos alkalmuk, mindig elűzhetik a bitorlót, hiszen csak rabló. Ilyen bitorolt államjog legfőlegb^ beláthatlan évtizedek múlva és emberséges és békés joggyakorlás által lehet valamiképpen törvényes hatalommá, amelyet azután hosszú idők multával már alig volna szabad támadni és megbolygatni.

A másik állami zsarnokság akkor áll elő, amikor az államfő törvényesen birtokolja a felségjogot, de visszaél vele és igazságtalanságokat követ el alattvalóival szemben, ilyen igazságtalanságok lehetnek gonosz, egyház- és istenellenes törvények, mint pl. *a mi kötelező polgári házasság törvényünk*.

Ilyen zsarnoksággal szemben mi az alattvalók jogai Meg szabad, illetve meg kell tagadni az engedelmességet azt mondván, inkább kell Isten-

nek engedelmeskedni, mint az embereknek; és azért ha az állam még annyira fölbontja az- oltár előtt kötött házasságot, illetve nem tartja azt házasságnak, csakis a polgári kötést, nem szabad új házasságot kötni, mert amit Isten megkötött, ember ne bontsa szét. Ezt passiv szenvedőleges ellenállásnak nevezik.

Van aktív, tevőleges ellenállás is, amikor mindennemű törvényes eszközzel támadjuk és ostromoljuk az illető törvényt, rendeletet, állami igazságtalanságot és pedig akár a parlamentben képviselőink által, akár a parlamenten kívül újság-cikkekkel, népgy ülésekkel, küldöttségekfoi stb.

Ha az állami zsarnokság' nagyon erőszakos volna és az alattvalók hitét, erkölcsét, életét, vagyonát támadná, veszélyeztetné, pl. amolyan bolsevista zsarnoksággal szemben, fegyveres ellenállásra is van jogunk, vagyis szabad magunkat fegyveresen védeni. Ha minden embernek van veleszületett joga, hogy fegyveresen védje magát a jogtalan megtámadó val szemben, miért ne volna ilyen joga egy egész ország polgárainak is. Az államhatalom birtokosa is jogtalan támadóvá és gonosztevővé lesz, mikor visszaél hatalmával és alattvalóit igazságtalanul üldözi. De ezzel a joggal természetesen csak akkor szabad élni, ha megvan a biztos reményünk, hogy nem okozunk magunknak nagyobb kárt.

A különböző államformák.

Aristoteles nyomán háromféle egyszerű államformát különböztetünk meg, a monarchiát, arisztokráciát, demokráciát. A monarchiában a fölség-hatalom egy személynek tulajdona, a fejedelemé, királyé, császáré. Az arisztokrácia köztársasági államforma, de a főhatalom nem az egész népé, hanem, csak az előkelőké, a nemeseké, így volt ez Görögországban, Rómában. A demokrácia a teljes népköztársaság, mikor az állami fölségjog a nép összességének tulajdona, így van ez a mai köztársaságokban.

Ez egyszerű államformák összetételéből lesz a mai mérsékelt monarkia, összetéve a monarkia, az arisztokrácia és demokráciával, mint eddig minálunk volt. Az alkotmányos monarkiában a szuverén, a felség, a király. A törvényhozó hatalom gyakorlásában részt vesznek az alattvalók is. Az országház két kamarája a felső- és az alsóház szavazza meg és hozza a törvényt, de a királynak kell azt szentesítenie, hogy törvényé legyen. A végrehajtó hatalom a király kezében van, ő nem felelős, de hatalmát csak a miniszterek által gyakorolhatja, akik viszont felelősek a parlamentnek. A király parancsai csak az illető miniszterek ellenjegyzése mellett érvényesek. A bírói hatalmat a király az illető bíróságok által gyakorolhatja. A bíróság független a törvényhozó és végrehajtó hatalomtól.

Hogy melyik a legjobb kormányforma, ki tudná azt megmondani. Ha az emberek tökéletesek és szentek volnának, minden forma jó volna. Csak az emberi fogyatékoság és rendetlen akarat viszi bele mindenüvé a hibákat és visszaéléseket. A svájcinak sohasem kellene a királyság, viszont nekünk ugyancsak elég volt a köztársaságból és visszasírjuk a sz. István-koronás királyságot. Az alkotmányos királyság egyesíti magában val a miképpen az összes kormány formák előnyeit.

A politikai élet.

Az alkotmányos királyságban mindnyájan részt vehetünk az ország sorsának intézésében, a mindnyájunk közjára keresése és szolgálatában.

A felsőházban az előkelőségek foglalnak helyet. Tagjait a születés, állás, vagyon, tudomány stb. előkelőségéből részint kinevezik, részint választják. A felsőháznak szerepe okosan ellen-súlyozni az alsóház esetleg szertelen túlbuzgóságát, őrizni és védeni az egészséges hagyományokat.

Az alsóházat a nép összes rétegei által választott képviselők alkotják. A lehetőleg általános és titkos választás most a jelszó. Hogy titkos legyen

az minden esetre nagyon kívánatos, erre jogunk van. A nem titkos a legtöbb esetben nem szabad választás; sőt se nem szabad, se nem választás, hanem ráerőszakolás, amint eleget élveztük, a legutóbb is.

Az általános választójoghoz minél általánosabb politikai érettség is kellene és népünknek értelmi, erkölcsi és anyagi önállósága. De hát mikor lesz ez és hol van ilyen nép általában? Érett politikai választóhoz; tulajdonképpen az kellene, hogy tudja, értse mi az állam, az ország igazi közjava és pedig úgy az anyagi, mint szellemi téren és ezt azután egész akaraterejével akarja is, és eszerint választ, akár van belőle közvetlen haszna, akár nincsen. Erre természetesen azt feleljük, bár volna ilyen érett politikai lélek legalább a megválasztott képviselők nagyobb részében.

Keresztény államban csak a keresztény politikának van helye. A keresztény politikának alapelvei ezek: az állam nem atheus, hanem kimondottan istenhívő, istentisztelő, istenfélő. Az állam legfőbb java alattvalóinak komoly vallásossága és a tiszta erkölcsök; minden többi akár szellemi, akár anyagi jó csak ezután jön, a teli állampénztár és erős hadsereg is. És azért az állam őrizze, védje először e legfőbb javakat, alattvalóinak vallásosságát és erkölcsét és ne engedje azokat támadni se szóval, se tettel, se írásban és persze ő maga se sértse, sőt ápolja és emelje. A keresztény állam ne sértse rendeleteiben, törvényeiben Istennek akár természetes, akár kinyilatkoztatott törvényiét. A keresztény állam legyen tekintettel az összes bevett vallásfelekezetre, de a katolikus egyházra is, és amint azokat neml bántja, ne sértse az egyházat sem és annak törvényeit.

A keresztény államban az anyagi vonatkozású törvényekben és rendeletekben a tízparancsolatnak kell végső irányítónak lenni, mert ami az anyagi ügyekben a felebaráti szeretet és igazságosság erénye ellen van, az nemcsak nem keresztény-, hanem ész- és istenellenes. Tehát a tízparancsolat a munkáskérdésben, ipar-, kereskedelem-

földművelés-kérdésben, a keresztény állam első gondja. A tízparancsolat legyen a keresztény, parlamentnek, országháznak legfőbb, vagyis alaptörvénye. Ezek mind olyan elvek, miket az istenfélő zsidónak is alá lehet és kell írnia. Tehát senkinek sem kell megijednie a keresztény politikától!

Józan állam nem tűrhet olyan politikai pártot, melynek programja kimondottan istentagadó, vallásellenes és államfölforgató, hisz ez gondolkodó ember előtt állami öngyilkosság. És mégis tűrik európaszerte, minálunk is a szociáldemokrata, vagyis marxista pártot. Ki tudja ezt megérteni? És emellett fönnen hirdetik manap is, hogy keresztény és nemzeti irány.

Mik az országos képviselők kötelességei?

Amit a képviselőkről mondunk, ugyanaz áll természetesen a főrendiház tagjairól is. Az országos képviselők éppúgy mint a főrendiház tagjai rendkívül fontos országos hivatalt, tisztet viselnek, ők részben az ország törvényhozói és a végrehajtó hatalomba, is befolyanak az országháznak felelős minisztériumok által. Ők számon kérhetik a kormány cselekedeteit, ellenőrizhetik a közigazgatást és szóvá tehetik az országházban stb.

Ebből következik, hogy mik a főrendiház tagjainak és az országos képviselőknek kellékei és kötelességei. 1. A hozzáértés. Kell ismerni, következőleg tanulmányoznia az ország közügyeit, közbajait, mit kíván a közjó, a közszükséglet itt is, ott is. Főleg komolyan kell tanulmányoznia azokat az ügyeket, amiket az országház elé visznek megvitatásra. 2. Nagy szeretet és odaadás a közügyek és közjó iránt. 3. Megvesztegethetlen lelkiismeretesség, mely nem a maga érdekeit, sem más mellék érdekeket, hanem igazán csak a közjót szolgálja. 4. Komoly vallásosság, mert akiinek nincs Istene, annak lelkiismerete sincsen.

Méltán követeljük képviselőinktől a komoly vallásosságot. Mert honnét az a föltűnő és szomorú tény, hogy az államok, még

keresztény és katolikus lakosság mellett is oly ritkán igazán istenfélők és vallásosak, hanem inkább közömbösek, **ha nem egyenesen vallástalan** nők, sőt atheusok és vallásellenesek? Csak onnét, mert az államférfiak nagyobb része maga is ilyen; mert a parlamentek! befolyásos részét és a kormányokat olyanok képezik, akiknél az Isten és a vallás nem nagy tényező. Ez a baj.

Mivel keresztény országban csak keresztény politikának van helye a parlament mindkét házában tagjai a keresztény politika elveit tartoznak követni. Tiltakozzanak az ellen, hogy keresztény országházba olyan párt is betolakodott, melynek se Istene, se vallása, se hazája; melynek Programm ja fölforgatni a mostani társadalmat és államot. Ne tűrjék, hogy politikai párt cégere alatt széles néprétegeket szabadon megmérgezzenek istentagadó, hazaellenes és forradalmasító elvekkel. Hisz ez állami örültségszámba megy. Sürgessék, őrizték, védjék a vallásosságot és közerkölcsöket, mint az ország első javait. Tiltakozzanak a nyilvános erkölcstelenség és gonosz sajtó ellen. Követeljék a hitet és vallást az összes iskolák számára, az egyetemeken is. Keresztény ország, keresztény tanszékeket követel istenhívő tanárokkal. Az anyagi kérdésekben sürgessék a keresztény nemzetgazdászati elveit. A tízparancsolatot mindenüvé, kicsinyek és nagyok számára!

Ha az ő mulasztásukból folyólag vagy egyes befolyásukra az országot kár éri, azért nem csak vétkeznek lelkiismeretben, hanem kártérítéssel is tartoznak egyenkint és összesen. Ha pl.: káros törvényt szavaztak! meg, vagy nemszavazás által okai, hogy a káros törvény létrejött, mind felelősek és kártérítéssel tartoznak. Mert ők vállalt hivatalukból folyólag tartoznak a közjót gondozni és szolgálni és a kárt elhárítani. Őrajtuk áll az ország java vagy kára.

Mik az országos választók kötelességei?

Megválasztott képviselőink által mindnyájan befolyhatunk az ország sorsába. Mi tehát a teendők! Követeljük a képviselőjelöltek a kimondott keresztény politika programját aki ezt nem hozza, azzal szóba sem állunk, mert az ilyenről már eleve biztos, hogy nem az ország javát akarja. A megválasztott képviselőt az ország és a mindnyájunk közös ügyeiért, a közjóért küldtük az országházba, nem egy-egy család, egy-egy falu vagy város érdekeiért és azért csak nevetni valók a programbeszédnek nagy ígéretei.

Szégyenletes dolog mikor a képviselőválasztást alkalmasan jött mellékkeresetnek veszik, vagy legalább is kellemes potyaalkalomnak. A nagy Ígéret helyett azt kell nézni, hogy kicsoda és micsoda az a jelölt. Minő az iskolázottsága, minő a jelleme, minő az erkölcsi *élete és múltja. Az ország, a mindnyájunk közügyét, mindnyájunk közjáva gondozását akarjuk reábizni. Tehát hozzáértő rátermettség, becsületesség, lelkiismeretesség kell. Ezt csak okos, tanult, komoly, vallásos emberben találhatjuk. Ez a képviselőjelölt kvalifikációja és nem a nagy száj és tömött bugyelláris.

Szavazni esetlég mindenkinek lelkiismeretbeli kötelessége. Ha arról van szó, hogy szavazatomtól függhet a keresztény-párt rátermett jelöltjének megválasztása, vagy bukása a gonosz-párt jelöltjével szemben, akkor mindenesetre kötelességem szavazni. A jóval szemben alkalmatlan vagy éppenséggel a gonosz-párt jelöltjére szavazni, az valódi gonoszság, és ha a gonoszt tényleg megválasztják, valódi kártevés az országgal szemben. Mit mondjunk a két tucat szociáldemokrata megválasztásához? Gonosz jelöltre csak az esetben volna szabad szavazni, ha arról volna szó, hogy a még gonoszabbat megbuktassuk.

A képviselőválasztás joga nagy jó, de mikor az emberek nagy átlaga, akár a képviselőket veszük, akár a választókat, nem tudja használni,

illetve nem akarja komolyan és lelkiismeretesen használni! Azért a parlamentarizmus története azt látszik mondani, nincs nagy köszönet benne.

Befejezés,

Dániel prof. VII. fejezetében a világ államait rettenetes vadállatok, oroszlán, medve, párduc stb. képében látta jelképezve, amint fogaikkal, karmaikkal, hatalmas lábfejükkal összezúznak, szét-tépnek, fölfalnak mindent, ami eléjük került. Kinek kell ilyen állam'? Irtózunk tőle. Nekünk nem olyan állam kell, melynek dühös vadállat a jelképe, hanem olyan, melynek jelképe egy gondos, nagy családapa, amint nagyszámú családja körében szorgoskodik. Mi számunkra a magyar állam, Magyarország számára az eszményi jelkép dicső Szent István királyunk, amint népét, nagy családját Krisztushoz az ideiglenes és egyben örökkévaló Jóhoz vezérli.

Szerencsétlen hazánk gyalázatos megcsönkítetésének megmagyarázója nem a kis- és nagy-ántánt égbekiáltó igazságtalanságai: az ok sokkal mélyebben van. A magyar nemzet elpártolt dicsőséges eszményképétől, mit szent büszkeséggel féltékenyen kellett volna őriznie. És azért az egyedüli célhoz vezető irredenta jelszó ez: Vissza Szent Istvánhoz!

Ah, hol vagy magyarok tündöklő
csillaga? Hol vagy István király,
téged magyar kíván!

TARTALOM

Mi az állam?.....	3
Miért van az állam?.....	4
Az államfő és államhatalom.....	6
Körmét ered az állam hármas főhatalma?.....	8
Az állam isteni felségjogokat gyakorol?.....	9
Az államnak és államfőnek isteni nemességlevele.....	11
Téves államjogi elméletek.....	14
Mi az állam célja és rendeltetése?.....	16
Mi a kötelessége az államnak az erkölcsöket illetőleg?	19
Mik az állam jogai és kötelességei a vallással szemben?.....	21
Mivel tartozik az állam alattvalói vallásával szemben?	23
Mivel tartozik az állam a hamis vallásokkal szemben?.....	24
Az egyház és az állam.....	25
Az állam és egyház elválasztásának elve.....	26
Mi a liberalizmus?.....	27
Az állam és az iskola.....	28
Az állam és az alattvalók anyagi jóléte.....	30
Az államhatalom gyakorlása.....	32
A törvényhozó hatalom.....	32
A végrehajtó hatalom.....	33
A birói hatalom.....	83
Az állam és az adóügy.....	35
Az állam jogai és kötelmei a háborút illetőleg „.....	37
A legfőbb államhatalom birtokosa.....	40
A legfőbb államhatalom megszerzésének módja.....	40
Az állami főhatalom elvesztésének módjai.....	42
Kit mondunk zsarnoknak?	43
Különböző államformák.....	44
A politikai élet.....	45
Mik az országos képviselők kötelességei.....	47
Mik az ország választók kötelességei	49
Befejezés	50